

УІІ Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення». м. Луцьк, Україна, 27 листопада 2014 р.

Ємельянова Ю.П. Теоретико-методологічні аспекти формування індивідуальної відповідальності слухачів у системі професійного навчання державних службовців / Ю.П. Ємельянова. – Матеріали УІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 листопада 2014 року / За наук. ред. Т.М. Литвиненко, В.Я. Маліновського. – Луцьк : СПД Гадак Ж.В., 2014. – 214 с. С. 159-161.

УДК 17.023.36

Теоретико-методологічні аспекти формування індивідуальної відповідальності слухачів у системі професійного навчання державних службовців

Відповідальність є соціально вагомою особливістю розвинутої особистості. Особистість як актор соціокультурного процесу із допомогою відповідальності інтегрує низку необхідних якостей, та може сприяти зростанню складнощі та збереженню цілісності певної соціокультурної системи. Тому відповідальність як елемент змісту поняття особистості (теоретико-соціологічний вимір) також розглядається як характеристика потенціалу життєздатності певної соціокультурної системи (Ахїєзер О., Заславська Г., Кірдіна С., Кримський С., Радаєв В., Томенко М. та інші). У такому вимірі рівень відповідальності особистості у суспільстві є одним із важливих чинників динаміки соціокультурної системи у векторах історичного процесу, що є завжди альтернативний.

Ці загальновідомі закономірності підтверджуються та теоретично збагачуються у процесі розвитку сучасної науки. Їх подальше осмислення призводить до нових узагальнень та вказує на нові напрямки досліджень.

Зауважимо, що у сучасному суспільствознавстві існує розуміння людства як матеріального носія відображеної об'єктивної реальності, що виникає у процесі взаємодії окремих особистостей, соціальних груп та всього людства із зовнішнім світом. У цьому процесі людство (в інформаційному аспекті) виявляється цілісною та досить автономною системою-організацією (Базалук О., Вернадський В., Моїсеєв М. та інші). Дослідники вказують на появу (у зв'язку із зростання щільності взаємодії) регулятивних функцій (у поведінці, діяльності, прийнятті рішень тощо) в окремих групах суспільства.

Дійсно, сучасна соціологія орієнтує дослідження на визначення специфіки локальних суспільств, щоденної соціальної практики людини, на залучення методів якісного аналізу. Підкреслюється багатомірність людини, затверджується принцип людини активної (*homo activus*), вказується на три виміри людського буття: людина в її взаємовідносинах із суспільством,

характер культури та тип соціальності (соціокультурний підхід: Ахієзер О., Лапін М.).

У методології аналізу суспільства у центрі уваги постає постійно «діюче» протиріччя між культурою та соціумом. Воно здається майже стимулом людської активності у самому широкому вимірі.

Сучасні суспільства виглядають у дослідників складними соціокультурними системами, які мають риси самоорганізації та мають три рівня простору дії людини: мікро-, мезо- та макрорівень. Зміни у соціокультурних системах постають, насамперед, як наслідок активності соціальних суб'єктів: діяльності індивідів, функціонуванню соціальних груп та верств (елементів та умов існування всієї системи). Активність, в свою чергу, обумовлена ще й тим, що продовжує ускладнюватися психіка Людини розумної. Важливим поняттям, яке відображує еволюційний розвиток психіки, є поняття інформації.

Проблема змісту поняття інформації ускладнюється постійним застосуванням цього терміну, його модифікаціями: інформаційна екологія, інфосфера та ін. Одним із важливих аспектів аналізу проблеми інформації та її функціонування стає порівняльний аналіз фізіологічних можливостей мозку людини та функціонального інформаційно-інтелектуального потенціалу людства. З'явилися дослідження, в яких порівнюється кількість основних «компонентів» мозку людини та «компонентів» людства: населення Землі наприкінці ХХ ст. досягло кількості у 6 млрд., а до кінця ХХІ ст. може дійти до історичного максимуму. В зв'язку з цим кількість основних «компонентів», з яких «складений» мозок людини та «компонентів» людства майже зрівнюється. Дослідники також намагаються порівняти швидкість комунікації: до речі, мозок у співвідношенні до взаємодій людства є досить повільною у функціональному вимірі інформаційно-інтелектуальною системою, але дуже компактною.

Є намагання довести, що у збереженні інформації можливості людства в цілому набагато вищі: маються на увазі упорядкований відбір матеріальних носіїв інформації, стабільне її накопичення, перспектива безконфліктного розвитку соціуму, захист всесвітньої культурної спадщини тощо. Але у функціональній організації компактних систем виробництва, отримання та переробки інформації, можливо, треба віддати пріоритет моделі індивідуального людського інтелекту (Єремін А.).

Поступово виокремлюється нова галузь досліджень закономірностей існування людства – психологія людства – тобто система знань про функціонування психічного відображення найбільш активними соціальними групами об'єктивної дійсності навколишнього середовища людини. Можна допустити, що у ХХІ ст. людство наблизиться до формування автономного розуму, про який мріяли П.Т.де Шарден, В.Вернадський та інші відомі дослідники. У фізиці дисипативних структур (синергетиці) (Г.Хакен, І.Пригожин), у фізіології (У.Матурана, Ф.Варела), у філософії глобального еволюціонізму (Т.Урсул, М.Моїсєєв, С.Шалютін, В.Орлов та ін.) було сформульовано розуміння людства як автономної інформаційно-

інтелектуальної біосистеми. Але його автономність відносна: людство є втіленням певної автономності живої речовини, є динамічною системою із своєю організацією. Людство як складна цілісність є сіткою взаємодій своїх частин, які у безпосередніх рекурсивних контактах знов утворюють сітку тих взаємодій, яка їх же й породила. Людство актуалізує цю сітку як певну єдність у просторі, де існують його складові частини, хоча вони намагаються бути уособленими після розмежування.

Намагання сучасної науки наблизитися до феномену автономного розуму людства потребує відповіді на питання: йдеться про розум «природний» чи сформований «штучно» із допомогою спеціальних засобів зв'язку та обробки інформації «штучним інтелектом»? Виникає й друге питання: інформаційна революція, розвиток інформаційних технологій взагалі – чи не є цей процес занадто важким щодо фізіології людини, таким, що трансформує її мікрокосмос?

Отже, у суспільствознавстві формується ідея та парадигма інформаційної цивілізації, що тягне за собою зміни парадигми соціального управління. Філософське та соціологічне осмислення сутності соціального управління в цих умовах передбачає визначення не тільки його об'єктивних детермінант, що відбивають логіку існування техногенної цивілізації, а й постійного аналізування його антропологічних засад. Мова йде, насамперед, про майже прихований рівень існування людства, а саме – про рівень його інтелектуального й психічного взагалі розвитку. Тенденція ускладнення індивідуального рівня розвитку людини стає засадою щодо розробки стратегії сучасної цілеспрямованої його діяльності у багатьох галузях, у тому числі й в галузі управління соціальними процесами чи колективами. Така стратегія передбачає серед іншого індивідуальне прийняття управлінських рішень, що водночас стає еволюційно значущим компонентом людської поведінки. Людина намагається вирішувати щось, а це означає – взяти на себе відповідальність за своє рішення, і в цьому наблизитися до Природи чи Творця.